

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

horen haar zeggen dat het werk van een psychoanalyticus zo simpel is als kool en dat baby's haar leermeesters zijn. Ze legt uit dat ze luistert, geen adviezen aan ouders geeft en vooral veel praat met — niet over — de kleintjes, aan wie ze de rollen uitdrukt van de familie waar ze toe behoren. Want zo raken ze gesocialiseerd. We zien haar in het Maison Verte, dat ze mede oprichtte, als een oma op de bank zitten tussen baby's en ouders in. Peutertjes crossen er rond op karretjes en leren er dat ze zeker niet over de rode lijnen mogen rijden. Uiteindelijk maakt het hen trots dat ze zich in dit opzicht weten te beheersen, zo luidt de filosofie. Angela Joyce besprak de ontmoetingspunten van Dolto en Winnicott, beiden van oorsprong kinderarts. Wat ze delen is hetzelfde interessegebied: de vroege kinderonwikkeling. Ook Winnicott had een eigen radioprogramma en bracht psychoanalyse naar het grote publiek, naar het schijnt met een typerend *motherese*. Hij sprak over de omgevingsmoeder en de objectmoeder, waar parallellen zijn met Dolto's moeder, die reageert op de driften en op de verlangens van het kind. Saillant detail is dat Winnicott in 1953 voorzitter was van de visitatiecommissie van de IPA die Franse psychoanalytici zoals Dolto heeft geëxcommuniceerd. Hoewel hij eerst zei dat zij haar tijd dertig jaar vooruit was, vond hij later dat ze te intuïtief en te weinig methodisch werkte. Tot slot betoogde Bailly: Dolto heeft ons laten zien dat lichaam en geest echt ondeelbaar zijn en dat we de lichamelijke componenten van het onbewuste nooit uit het oog moeten verliezen. Joyce memoreerde hierop nog een IPA-conferentie over seksualiteit in Barcelona, die dodelijk saai ten onder ging aan een teveel aan symbolische betekenisgeving, ten

coste van de opwindende lichamelijke manifestaties van het — psychische — leven.

Literatuur

DOLTO, F. (2023). *The unconscious body image*. London: Routledge.

Hete thee

Verslag van

Studiedag NVPP Haat [Amsterdam, 3 november 2023]

MARIT VAN DER MEULEN

De NVPP-studiedag is gewijd aan het thema haat. Ik log in mijn veilige werkkamer in. Op de nieuwssite overall oorlog. Juud Jonckheer zit voor. De dag zal gaan over haat- en woedegevoelens. In patiënten, ouders, therapeuten en supervisors. Het zal gaan over kogels en vies water. <Salpeter is een grondstof voor kogels>, vertelt Kees de Vries. Charcots Salpêtrière bevond zich in een oude munitiefabriek. Bij De Vries, anderhalve eeuw later, zit Anna in een rolstoel. Haar benen zijn door een trein afgesneden. Anna is boos. Ze gooit geregeld met messen of stoelen. Vandaag heeft ze hete thee. Brouillet heeft een klinische les van Charcot verbeeld. Een andere Anna hangt daar in de armen van een assistent. Haar benen zullen tot leven gewekt worden door Charcots stem. Misschien. Beide Anna's zijn opgenomen. Beiden hebben munitie vanbinnen. <Toen jij jouw mooie leven opzette, toen had ik Kees ...>, zegt de ene Anna. De andere Anna zwijmt. Zou Charcot slagen in zijn show? <Pas daar-

voor op», zegt De Vries. «Durf naar de kogels te kijken. Wijk af van het protocol. Wees lastig. Wonderen bestaan niet. Benen groeien nooit aan.» En is een kop hete thee nu wat het lijkt?

Gestolde haat is water dat stinkt. Mariëlle Hendriksen zet de theoretische controverse van de psychoanalyse uiteen. Er is een libidineuze drift, maar is er ook een primaire agressieve drift? Freud, Klein, Winnicott, Kohut en Kernberg passeren flitsend de revue. Waarom dat belangrijk is? Omdat vrijen een soort vechten is en omdat achter kogels tranen zitten. Of worden we nu allemaal geboren met de neiging altijd iets kapot te willen maken? Misschien is het allemaal waar. Niets is wat het lijkt.

Hendriksen demonstreert — bijna net als Charcot, maar nu in onze fantasie — de heer B. Hij is gescheiden en al tien jaar boos. Hij haat zijn kinderen. Want ze lijken op dat mens. En de therapie bij Hendriksen is helemaal niks. Het leven ook niet. Is dat primaire agressie? «Nee», zegt Hendriksen.

Freud zocht het uit in *Rouw en melancholie*. De heer B. haat zijn vrouw om haar zo in gestolde vorm voor altijd aan zich te binden. «Zij moet lijden.» In de kelder van de haat van de heer B. «Maar dat is jouw fantasie», zegt Hendriksen. Niet die van haar. En zo bevrijdt zij de tranen van de heer B.

Ouders haten kinderen. Soms even en soms lang. Oedipus bijvoorbeeld moest echt dood. Nelleke Nicolai vertelt over domme, afhankelijke, lelijke kinderen. Die zo lijken op een ex. Sommige ouders leven haat uit. Anderen houden die altijd in. En ook hier een theoretische controverse. Worden kinderen nou echt mishandeld? Of zijn het gewoon allemaal boze fantasieën?

«Kijk goed», zegt Nicolai. Niets is wat het lijkt. Haat stolt. Of het wordt stinkend water.

Alice Miller weet alle pathologie aan daadwerkelijke mishandeling. Gefantaseerde, ingehouden pijn was onzin. Haar werk verkocht goed. «Toch kreeg ik een beetje genoeg van haar», vertelt Nicolai. Waarom? «Het is steeds hetzelfde verhaal.» Verveling is een kogel. Alice Miller werd in 1923 in Polen geboren als Alicja Englard. Ze was Joods. Ze studeerde aan de ondergrondse universiteit in Warschau. Ze trouwde met Andreas Miller. Hij werkte voor de Gestapo. Ze woonden in het Arische deel van de stad. Alicja kon haar geheim aan niemand kwijt. Ook niet aan zichzelf. Gestolde haat, steeds dezelfde theorie.

Roxane van Iperen, schrijfster, maakt van de persoonlijkheid een huis. Op de begane grond woont woede. Voor een deur, achter een tuin. Zo is woede verbonden met de buitenwereld. In de kelder huist razernij. Er is een trap. Heel diep in de kelder is een kluis, onder de grond. Daarbinnen absolute haat. De code is kwijt. Voor altijd. Het is geen hete thee, evenmin stinkend water. En ook geen verveling. Absolute haat is een stralende glimlach naar de therapeut en dus een rad voor zijn ogen. Waarover? Van Iperen laat een fragment zien van Ya'akov Silberberg. Hij was ingedeeld bij het Sonderkommando. Hij begeleidde mensen naar de gaskamers. «Jullie krijgen koffie met gebak.» Twaalf uur per dag werkte hij daarna. Ter voorbereiding voor het werk met de volgende groep. Midden op de dag: discussietijd. Alle sprekers op de bank. «Wat zouden jullie doen, als jullie wereldleiders waren?» «Wereldleiders nu?» «Hoe werd je geselecteerd voor het Sonderkommando?» De oorlog is buiten. «Gaat u nog iets belangrijks zeggen vandaag?», vraagt een boze puber. Willem Heuves vertelt over de verwevenheid van woede en haat in de therapie. Het is niet wat het

lijkt. Somberheid verbergt destructie. Altijd beter dat de therapeut kapot is dan jijzelf afhankelijk. Woede is een appel aan de ander, een poging de ander te verleiden tot gelijkwaardigheid. Haat zit in de kluis, haat is gestold. Haat is bevroren grond van pijnlijk zelfgevoel. Haat zit binnen in een gepensioneerde verpleegkundige, in behandeling bij een jonge therapeute. Niets is goed. Haar kleren zijn fout, de inrichting van de kamer en de manier van onderbrekingen aankondigen. Hij dreigt met een klacht.

En soms zit haat in de therapeut. Dan ziet hij overal in de patiënt het protest tegen zijn eigen vader. Onbewust prikkelt hij zo de haat dat de patiënt <onmogelijk> wordt. <Hij gaat niet vooruit>, zegt het team. <Wat zwaar>, zegt de supervisor. Misschien maar beter een EMDR-behandeling. <Kijk>, zegt Heuves. Naar je eigen kogels. Denk wat je kunt doen met hete thee. En geef het woorden in jezelf.

<Er is maar één persoon die mij kan helpen. De chirurg. Ik wil een andere huid. Ik wil niet bij u zijn.> Zo vertelt Alessandra Lemma

over een jonge patiënte, verwezen door de dokter. Zij zou weleens teleurgesteld kunnen zijn over het resultaat. Rond haar lezing worden foto's geprojecteerd. Een meisje van 10. In een balletpakje voor de spiegel. Ze kijkt naar haar <buik>. En een wat oudere vrouw. Haar gezicht wordt opgerekt. De foto's doen mij pijn. De jonge patiënte woont samen met haar moeder. Met wie zij alles deelt, behalve haar wens om geopereerd te worden. Ze is als kind ernstig ziek geweest. Ze heeft haar vader nooit gekend. Ze haat haar lichaam. De behandeling slaat niet aan. Echt niet? Nee, echt niet. Gestolde haat. Stinkend water. Soms mislukt het. Haat is destructief. Loop niet weg. Doen ze bij EMDR ook niet.

Een dag over haat. En woede. Woede is een appel. Haat niet. Haat is eenzaam. Niets is wat het lijkt. Haat zit in een kluis ergens onder de grond. Gestold. Bevroren water. Hete thee. Verveling. En soms een glimlach. En de oorlog? Als ik uitlog zie ik die nieuws-site weer. Nog steeds oorlog.